

*John Ronald Reuel
Tolkien v roce 1916*

Autor: Britannicus

I přes všeobecné pohrdání literárního světa, který nedokázal pochopit vznešeného ducha, který dílo prostupuje, byl *Pán prstenů* J. R. R. Tolkiena nedávno zvolen tisíci zákazníků knihkupectví Waterstones nejlepším románem 20. století. Ocenění je to zcela zasloužené, protože Tolkienovo mistrovské dílo náleží ke klasickým hrdinským románům. Inspirován tradiční evropskou mytologií a láskou k anglickému venkovu, vytvořil Tolkien smyšlený svět a mytologii s nadčasovou silou.

Tolkienova sága o Prstenu – poprvé vydána roku 1965 – se skládá ze tří částí: *Společenstvo prstenu*, *Dvě věže* a *Návrat krále*. Přestože zesnulý Walt Disney plánoval vytvořit velkolepou animovanou adaptaci celé trilogie, která by zřejmě byla důstojná velkoleposti díla, práva na zfilmování se nakonec do rukou „maďarskému“ producentovi. Ten příběh zpracoval takovým způsobem, že zápletky nedávala smysl a vznešení světí Tolkienovi elfové byli zpodobněni jako Mexičané s orientálními rysy. Podle všeho bude filmové zpracování, hodné kalibru knihy, muset počkat, dokud politický triumf anglického nacionalismu nevzedme novou vlnu zdravé kulturní energie. (Esej vznikla před natočením filmů Petera Jacksona, pozn. DP) Mezitím nám naštěstí stále zůstávají knihy.

Národní mýtus

John Ronald Reuel Tolkien, veterán, vynikající filolog a profesor **anglosaštiny** ve věku pouhých 33 let, sám říkával, že svými romány chtěl uhasit žízeň po „vytvoření anglického mýtu.“ Za tím účelem stvořil vlastní propracovaný a spletitý svět, do jisté míry po vzoru severské mytologie a Wagnerovy opery *Prsten Nibelungů*. Fiktivní svět Středozemě obývají různé rasy lidí, elfů, trpaslíků, skřetů, obrů a hobitů. Autor vypracoval úplné abecedy a jazyky jako „elfštinu,“ kalendáře a podrobné mapy království a zemí Středozemě.

Jakkoliv Tolkien odmítal alegorické výklady, jeho svět v mnohém připomíná náš, a etnická realita hraje v životech jeho obyvatel významnou úlohu. Númenorejci byli například vznešenou rasou lidí, kteří „...měli sličné tváře a byli vysokí a jejich věk byl trojnásobkem věku lidí ze Středozemě. To byli Númenorejci, Králové lidí, jež elfové nazývali Dúnadany. (NK, str. 449)

Potomky Númenorejců však ohrožovalo trojí nebezpečí: mor, nájezdy barbarských Vozatajů z Východu a rasové míšení:

Po Eldacarově návratu se krev královského domu i jiných domů Dúnadanů

více mísila s krví menších lidí. Mnoho velkých bylo totiž pobito v Příbuzenském sváru. Toto míšení zprvu neuspíšilo úpadek Dúnadanů, jak se obávali, pokračoval však po troškách jako předtím. (NK, str. 348)

Vznešení Gondorští již totiž zahlíželi na Seveřany mezi sebou, a byla neslýchaná věc, aby dědic koruny, ba kterýkoli syn krále, měl za ženu někoho z nižšího a cizího plemene... (NK, str. 346)

Potomků krále již bylo málo. Jejich počet se velmi zmenšil Příbuzenským svárem... jiní se zříkali svého původu a brali si manželky z nenúmenorské krve. Tak se stalo, že se nenašel nikdo s nárokem na korunu, kdo by měl dostatečně čistou krev...a všichni se báli vzpomínky na Příbuzenský svár, vědouce, že kdyby nastal jiný podobný rozkol, Gondor by zanikl. (NK, str. 352)

Podobní vyspělým, nadaným a inteligentním Evropanům našeho světa byli i Dúnadani velcí objevitelé, správci, vládci a králové – přestože tvořili jen zlomek obyvatelstva Středozemě:

Celkově bylo Dúnadanů od začátku mnohem méně než menších lidí, mezi nimiž žili a kterým vládli jako páni obdaření dlouhým životem, velikou mocí a moudrostí. (NK, str. 350)

Přesto se postupně jejich výjimečnost působením dlouhého úpadku a míšení krve s nižšími lidmi postupně vytrácela, takže svou vznešeností a dlouhověkostí – darem Stvořitele, ‚Všeotce vesmíru‘ – nakonec nižší plemena příliš nepřevyšovali.

Zlo

„Zlo míšení,“ jak to Tolkien popisuje, hraje v jeho díle významnou úlohu, a přirozeně také velice zajímá ty, kteří chtějí odlišné rasové skupiny zachovat a ne je navždy zničit míšením krve.

Během psaní svého nejznámějšího díla Tolkien posílal každou dokončenou kapitolu svému synovi Christopherovi, který v letech 1944-1950 sloužil u královského letectva v Jižní Africe. Shodou okolností právě tehdy toto samosprávné dominium Britské říše zavádělo politiku odděleného vývoje pro odlišné rasové skupiny.

V ostrém kontrastu s Númenorejci, Seveřany, elfy, hobity a trpaslíky stojí skřeti, tupá rasa násilnických stvoření se zelenou kůží, kteří mluvili hrubou karikaturou jazyka.

Skřet je podoba jména, jímž ostatní plemena nazývala tento ohavný národ, v rohanštině. Skřety zprvu vypěstovala Temná moc na Severu ve Starých časech. Říká se, že neměli žádný vlastní jazyk, ale přebírali z jiných, co se dalo, a převraceli si to podle vlastní libosti, přesto utvořili jen hrubé žargony, které sotva stačily i jejich vlastním potřebám, ovšem až na kletby a nadávky. A tito tvorové, naplnění zlobou a nenávisť i k vlastnímu rodu, si rychle vypěstovali tolik neohrabaných nářečí, kolik bylo skupin a sídlišť jejich plemene, takže jim ve styku s jinými kmeny nebyla skřetí řeč k ničemu. (NK str. 452-3)

Skřeti byli v zásadě neohrabanými surovci, vytvořenými Temným pánem Morgothem a jeho služebníkem a později nástupcem Sauronem jako pěšáci jejich armád. Sauron jich využíval mj. k získání prstenů moci, s jejichž pomocí chtěl vytvořit říši zla a zotročit všechny svobodné národy Středozemě.

Lichva a manipulace

Ve své poslední knize Silmarillion, vydané až posmrtně v 70. letech, rozvíjí Tolkien toto téma ještě podrobněji. Kniha, z většiny kritiky ztrhaná, vypráví o zlé, intrikánské, podzemní rase, pohybující se ve stínech, provozující lichvu, flirtuje s nekromancí, hromadí zlato a šperky a z pozadí manipuluje události .

Přestože se zdají být civilizace, svoboda, život, čest a krása tváří tvář záplavě Sauronova zla odsouzeny k zániku, Aragornovi v čele gondorského vojska a jeho spojenců se podaří dosáhnout slavného vítězství v bitvě na Pellenorských polích (*„Bílá rada“ se rozpadla desetiletí před událostmi Pána prstenů, pozn. překl.*):

K východu jeli rytíři z Dol Amrothu a hnali nepřítel před sebou: obro-lidi a skřety, kteří nenávidí slunce. Na jih rázoval Éomer... a byli chyceni mezi kladivem a kovadlinou. Na mola Harlondu teď totiž vyskakovali muži z lodí a hnali se na sever jako bouře. Přede všemi však jel Aragorn s Plamenem Západu, Andúrilem, který plál novým ohněm... (NK, str. 123).

Ještě je čekal těžký boj a dlouhá práce, Jižané totiž byli smělí a urputní a v zoufalství zuřiví, a Východňané byli silní a otužilí válečníci a neprosili o milost. A tak se tady a onde u spálených domů a stodol, na kopcích, na pahrbcích, pod zdí anebo v poli pořád seskupovali a bojovali, dokud nepohasl den.

Pak slunce konečně zapadlo za Mindolluinu a naplnilo celou oblohu velikým požárem, takže kopce a hory byly jako obarveny krví, oheň plál i na řece a tráva Pelennoru se do noci červenala. V tu hodinu byla veliká Bitva na Gondorském poli skončena, v celém kruhu Rammas nebyl jediný živý nepřítel. Všichni byli pobiti s výjimkou těch, kdo prchli, aby zemřeli nebo se utopili v rudé pění na Řece. (NK, str. 124)

Šlo o první vítězství armád Dobra ve velice dlouhé válce. Obyvatelé Středozemě chtěli jen v klidu žít mezi svými rodinami, ale dobře si uvědomovali, že je jejich posvátnou povinností pozvednout zbraň proti nepříteli, který se je chystá zotročit. Jejich válka je hrdinská a spravedlivá: lidé vznešené krve ani jejich elfští a trpasličí spojenci se nevyžívají v krutostech proti svým zajatcům – na rozdíl od skřetů, kteří popravují zajatce klidně i jen pro zábavu.

Válečník má svůj osud ve vlastních rukou. S mečem a štítem může díky své zdatnosti v boji žít či zemřít.

Z Tolkienových deníků je zřetelné, nakolik se mu hnusila moderní válka, především masové bombardování civilních britských a německých cílů za 2. světové války. Pokládal shazování bomb na bezbranné ženy, děti a starce z výšky mnoha kilometrů lidmi, který ani neviděli zkázu, kterou zasévali, za odpudivé a necivilizované, nehodné evropské civilizace.

Britský vlastenec

Tolkien nebyl pacifistou, ale věřil, že britští vojáci by měli bojovat jen za Británii a její Říši, ne v cizích sporech, po kterých Britům nic není. Neuniklo mu ani pokrytectví vyhlášení války nacistickému Německu, ale nikoliv bolševickému Rusku, které v září 1939 také napadlo Polsko. Podobně jako další velikán britské literatury 30. let Henry Williamson, autora *Vodního poutníka Tarky*, považoval další bratrovražednou válku mezi evropskými národy za „naprostou katastrofu.“ S odstupem popsal následný krvavý konflikt jako „pět temných let.“

V předmluvě k Pánu prstenů Tolkien napsal, že:

Sice jsem vskutku osobně prošel stínem války a plně procítil její tíživost, ale s léty se zřejmě často zapomíná na to, že být jako mladík zastižen rokem 1914 nebylo o nic méně hrůznou zkušeností než prožít rok 1939 a to, co následovalo. V roce 1918 byli všichni mí blízcí přátelé vyjma jednoho mrtvi... Krajina, v níž jsem v dětství žil, byla mrzce ničena v době, kdy mi nebylo ještě ani deset let, automobily byly raritou. (SP, str. 7)

Spolu s nechutí k moderní, odlidštěné válce se u Tolkiena stále silněji projevoval odpor k postupu mechanizace, automatizace a urbanizaci tradičního vesnického života – a tak byl vlastně předchůdcem hnutí na obranu venkova!

Hobiti jsou nenápadný, ale starobylý národ, dříve početnější než dnes; mají totiž rádi mír a pokoj a dobře obdělávanou půdu: jejich oblíbeným sídlištěm býval spořádaný venkov s dobrými hospodáři. Nikdy neporozuměli strojům složitějším než kovářské měchy, vodní mlýn nebo ruční stav, a neměli je rádi, ačkoli uměli obratně zacházet s nářadím. (SP, str. 9)

Tolkien si vysnil Británii rodinných statků, vesnic, městeček a měst s tradiční architekturou, kde by vědci usilovali o vývoj technologie odemykající nové zdroje energie, šetrnější k životnímu prostředí. Zcela jistě by ho znechutil dnešní trend zastavování zelených ploch na předměstích ošklivými krabicovitými objekty.

Vznešenost a svoboda

V Tolkienově díle mohou nacionalisté obdivovat mnohé: vznešeného ducha starobylých a samostatných národů; dobré sousedské vztahy, kamarádství a ducha společenství hobitího Kraje s jeho čistým vzduchem a zelenou krajinou; hrdinský boj na život a na smrt za vyšší věc mezi silami světla, svobody a zachování rasy proti spolčení zkaženosti a tyranidy.

Tolkien zcela nepochybně rozžehnul světla inspirace a představivosti i v srdcích mnoha svých krajanů a vlastně i našich příbuzných po celém světě. Zejména Pán prstenů nepřestává rozeznávat struny naší kolektivní rasové psyché, což stoupence genocidy integrací samozřejmě znervózňuje. Jakákoliv populární literatura, obsahující motivy etnické identity a nezbytnosti boje k její ochraně, vyvolá nepřátelství kosmopolitní uměleckého a kritického prostředí stejně logicky, jako si zasluhuje naši pozornost.

Tolkienovy zdravé, morální a idealistické příběhy o odvaze a pravdě jsou obzvláště vhodnými vánočními a narozeninovými dárky pro děti z nacionalistických rodin. Hobit se více hodí pro menší děti, zatímco Pána prstenů si rádi přečtou i mladí a dospělí. Nenajdete tam žádnou perverzi, zkaženost ani politickou korektnost – ostatně přesvědčte se sami.

Zdroj: *Spearhead*, červenec 1998. Článek Tolkien: Master of Middle Earth byl přetištěn na stránkách Counter Currents Publishing 7. srpna 2010.